

POLIGRAFIA	NORMA BRANŻOWA		BN-74
	Materiał zecerski Sprawdzanie równości linii pisma czcionek		7442-05
			Zamiast BN-65/7442-05
		Grupa katalogowa XVII 94	
Composing material Testing of type line	Matériel de composition Vérification de la ligne de lettres	Наборный материал Проверка линии шрифта	Setzmaterial Prüfung der Schriftlinie

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są metody sprawdzania linii pisma czcionek i jednolitych wierszy składu.

1.2. Rodzaje metod badań. Rozróżnia się dwa rodzaje metod badań:

- metoda mikroskopowa,
- metoda liniomierzowa.

1.3. Zakres stosowania metod. Metodę mikroskopową należy stosować w zakładach produkujących czcionki. Metodę liniomierzową można stosować w drukarniach do badań porównawczych — orientacyjnych.

2. POBIERANIE I PRZYGOTOWANIE PRÓBEK

2.1. Pobieranie próbek — wg BN-65/7442-03, przy czym w zestawie próbki powinny występować również czcionki wzorcowe — H, m, z, x.

2.2. Przygotowanie czcionek do badań. Czcionki przed pobraniem do badań należy oczyścić z pyłu metalowego.

2.3. Klimatyzowanie próbek. Czcionki przed badaniem należy klimatyzować w temperaturze $293 \pm 1 \text{ K}$ ($20 \pm 1^\circ\text{C}$). Zaleca się klimatyzowanie w klimatyzatorze wg PN-61/P-50067 przy wilgotności względnej około 50%.

3. METODA MIKROSKOPOWA

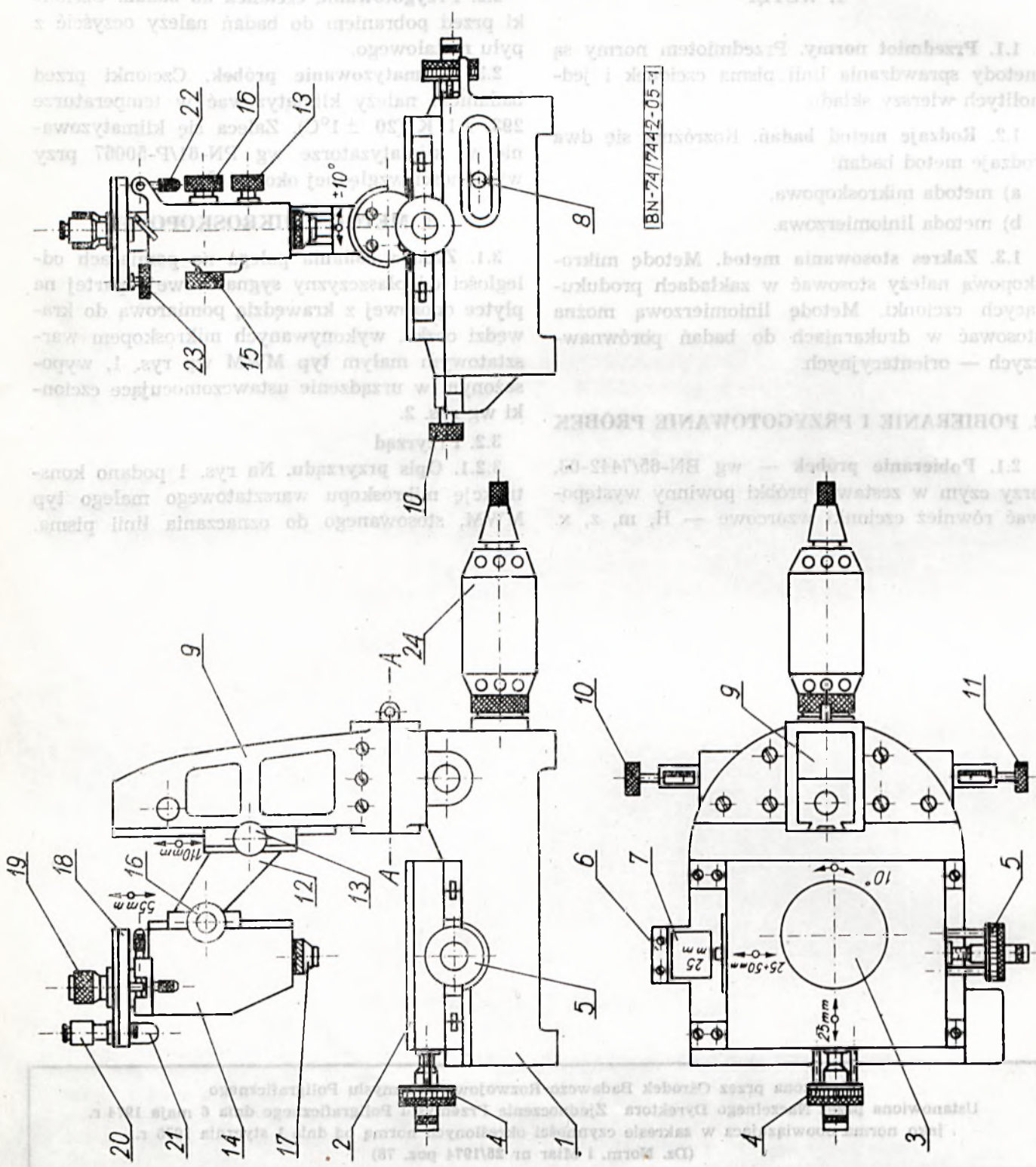
3.1. Zasada badania polega na pomiarach odległości od płaszczyzny sygneturowej opartej na płytce oporowej z krawędzią pomiarową do krawędzi oczka, wykonywanych mikroskopem warsztatowym małym typ MWM wg rys. 1, wyposażonym w urządzenie ustawczomocujące czcionki wg rys. 2.

3.2. Przyrząd

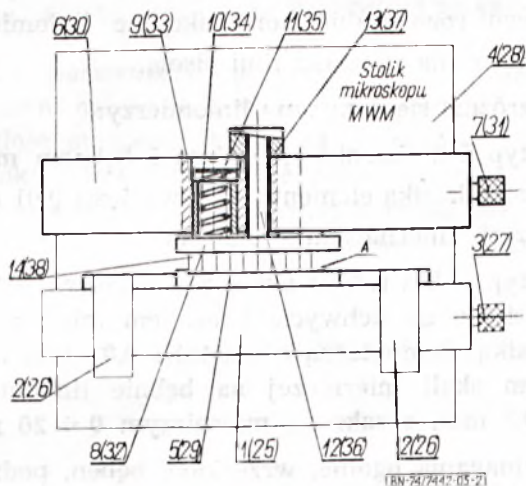
3.2.1. Opis przyrządu. Na rys. 1 podano konstrukcję mikroskopu warsztatowego małego typ MWM, stosowanego do oznaczania linii pisma.

Zgłoszona przez Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Poligraficznego
Ustanowiona przez Naczelnego Dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Poligraficznego dnia 6 maja 1974 r.
jako norma obowiązująca w zakresie czynności określonych normą od dnia 1 stycznia 1975 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 25/1974 poz. 78)

Rys. 1. Mikroskop warsztatowy
 1 — podstawa, 2 — stół mierniczy,
 3 — szyba szklana, 4 — bęben śruby
 mikrometrycznej do przesuwu po-
 przecznego, 5 — bęben śruby mi-
 krometrycznej do przesuwu podłuż-
 nego, 6 — płytka oporowa, 7 — płyt-
 ka wzorcowa wg PN-72/M-53101, 8 —
 dźwignia do przesuwania stołu w
 kierunku podłużnym, 9 — kolumna
 pochylna, 10 i 11 — śruby regulu-
 jące pochYLENIE kolumny, 12 — ra-
 mię, 13 — śruba zaciskowa, 14 — tu-
 bus mikroskopu, 15 i 16 — koła
 ręczne do przemieszczania tubusa,
 17 — obiektyw, 18 — wymienna głó-
 wica goniometryczna, 19 — okular
 obserwacyjny, 20 — okular odczy-
 towy, 21 — zwierciadło oświetlają-
 ce podziałkę kątową głowicy goni-
 ometrycznej, 22 — śruba mocująca
 głowicę goniometryczną w tubusie,
 23 — koło ręczne do obracania po-
 działki kątowej, 24 — obudowa za-
 rówki.

3.2.2. Wyposażenie przyrządu. Na rys. 2 podano rozwiązanie konstrukcyjne urządzenia mocującego do wyposażenia mikroskopu warsztatowego małego w celu sprawdzania równości linii pisma czcionek.

Rys. 2. Urządzenie mocujące

1(25)¹⁾ — listwa mocująca, 2(26)¹⁾ — łapki mocujące, 3(27)¹⁾ — wkręt mocujący listwę mocującą do stołu mierniczego, 4(28) — stół mierniczy mikroskopu MWM, 5(29)²⁾ — płytka oporowa baza pomiarowa, 6(30) — belka nastawcza, 7(31) — wkręt mocujący belkę nastawczą do stolika mikroskopu, 8(32) — płytka dociskająca czcionki do płytki oporowej 5(29), 9(33) — tuleja prowadząca, 10(34) — sprężyna, 11(35) — wkręt specjalny, 12(36) — trzpień, 13(37) — krzywka zwalniająca docisk sprężynowy 10(34), 14(38) — czcionki badane, A — krawędź pomiarowa płytki oporowej.

3.2.3. Zestawienie przyrządu. W celu wykonania badania odległości linii pisma należy zestawić urządzenie miernicze składające się z:

- mikroskopu warsztatowego małego MWM wg rys. 1,
- urządzenia mocującego wg rys. 2.

Na stole mierniczym 2 zamocować wstępnie, wkrętem mocującym 3(27) listwę mocującą 1(25), a następnie łapkami 2(26) zamocować płytkę oporową bazę pomiarową 5(29). Po przeciwnej stronie płytki oporowej 5(29) na stole mierniczym mikroskopu zamocować wstępnie wkrętem 7(31) zespół dociskowy składający się z 6(30), 8(32), 9(33), 10(34), 11(35), 12(36), 13(37).

3.2.4. Przygotowanie przyrządu do badania. Ustawić „zero”:

- na bębnie śruby mikrometrycznej do przesuwu poprzecznego 4,
- bębnie śruby mikrometrycznej do przesuwu podłużnego 5,
- na podziałce kątowej, pochylenia kolumny śrubami regulującymi 10 i 11,

¹⁾ Dodatkowe wyposażenie fabryczne mikroskopu MWM.

²⁾ Wysokość płytki oporowej równa 23,56 $\begin{matrix} +0,01 \\ -0,02 \end{matrix}$

— oraz na podziałce kątowej główki goniometrycznej 18 i pokrętce obrotu stołu mierniczego.

Na wstępnie zamocowanej płytce oporowej 5(29) ustawić z grubsza ostrość krawędzi A płytki oporowej pokrętką do ręcznego przesuwu tubusa 15 i 16 i dokładnie — pokrętką ruchu drobnego obiektywu 17. Tak przygotowanym układem optycznym mikroskopu regulować wstępnie zamocowanie listwy oporowej 5(29), aż krawędź A płytki oporowej 5(29) pokryje się dokładnie z poziomą linią krzyża w okularze 19 główki goniometrycznej 18.

Wyregulowaną płytkę oporową 5(29) zacisnąć na stałe łapkami mocującymi 2(26) do listwy mocującej 1(25), a następnie zacisnąć listwę mocującą wkrętem 3(27) do stołu mierniczego 2. Zespół dociskowy wstępnie zamocowany na stole mierniczym wyregulować tak, aby płytka dociskająca czcionki 8(32) była zamocowana w odległości zależnej od wielkości stopnia czcionki, przewidzianego do pomiaru linii pisma, powiększonej o około $0,5 \div 1$ mm.

3.3. Warunki pomiaru. Pomiar należy wykonać w temperaturze 293 ± 2 K ($20 \pm 2^\circ\text{C}$).

3.4. Liczba badań. Należy zbadać wszystkie czcionki w próbce. Jeżeli liczba czcionek, stanowiąca próbkę, nie mieści się na krawędzi pomiarowej A należy wykonać tyle badań, aby zbadać wszystkie czcionki.

3.5. Opis badania. Ustawić badane czcionki na stoliku mikroskopu 2 płaszczyzną sygnaturową do krawędzi A płytki oporowej 5(29). Przekręcić krzywkę 13(37) o kąt 90° , powodując docisk badanych czcionek do krawędzi pomiarowej A płytki oporowej 5(29) sprężyną 10(34) ze stałą siłą pomiarową.

Bęben śruby mikrometrycznej posuwu poprzecznego 4 stołu mierniczego 2 mikroskopu ustawić na wartość odpowiadającą odległości linii pisma w zależności od stopnia czcionek i rodzaju linii pisma zgodnie z BN-65/7442-04 tab. 1 i 2. Następnie w okularze obserwacyjnym 19 sprawdzić, czy linia pozioma siatki w okularze główki goniometrycznej pokrywa się z krawędziami oczek, przesuując stół mierniczy 2 dźwignią do przesuwania stołu w kierunku podłużnym 8 i określić ewentualne odchyłki na bębnie śruby mikrometrycznej do posuwu poprzecznego 4.

3.6. Dokładność badania. Pomiar należy wykonać z dokładnością 0,01 mm.

3.7. Wynik badania. Partię czcionek ze względu na linię pisma należy uznać za dobrą, jeżeli:

- a) pomiar nie wykaże odchyłki od wymiaru nominalnego, określonego w BN-65/7442-04, większej niż $\pm 0,01$ mm dla czcionek do 12 p. i $\pm 0,015$ mm dla czcionek powyżej 12 p.

b) w wyniku dodatkowego badania czcionek o tym samym rysunku zostanie stwierdzona nierówność linii pisma, a liczba sztuk w próbce niezgodnych z BN-65/7442-04 nie przekroczy dopuszczalnej liczby sztuk podanej w tab. 1.

Tabela 1

Liczba sztuk w próbce	Dopuszczalna liczba sztuk w próbce niezgodna z BN-65/7442-04
5	1
15	2
25	3
40	5
60	8
100	10

Partię czcionek ze względu na linię pisma należy uznać za niedobłą, jeżeli nie spełnia warunków podanych w a) i b).

4. METODA LINIOMIERZOWA

4.1. Zasada badania. Badanie polega na bezpośrednim wzrokowym określeniu równości linii

pisma czcionek w stosunku do wzorców linii pisma.

4.2. Przyrząd

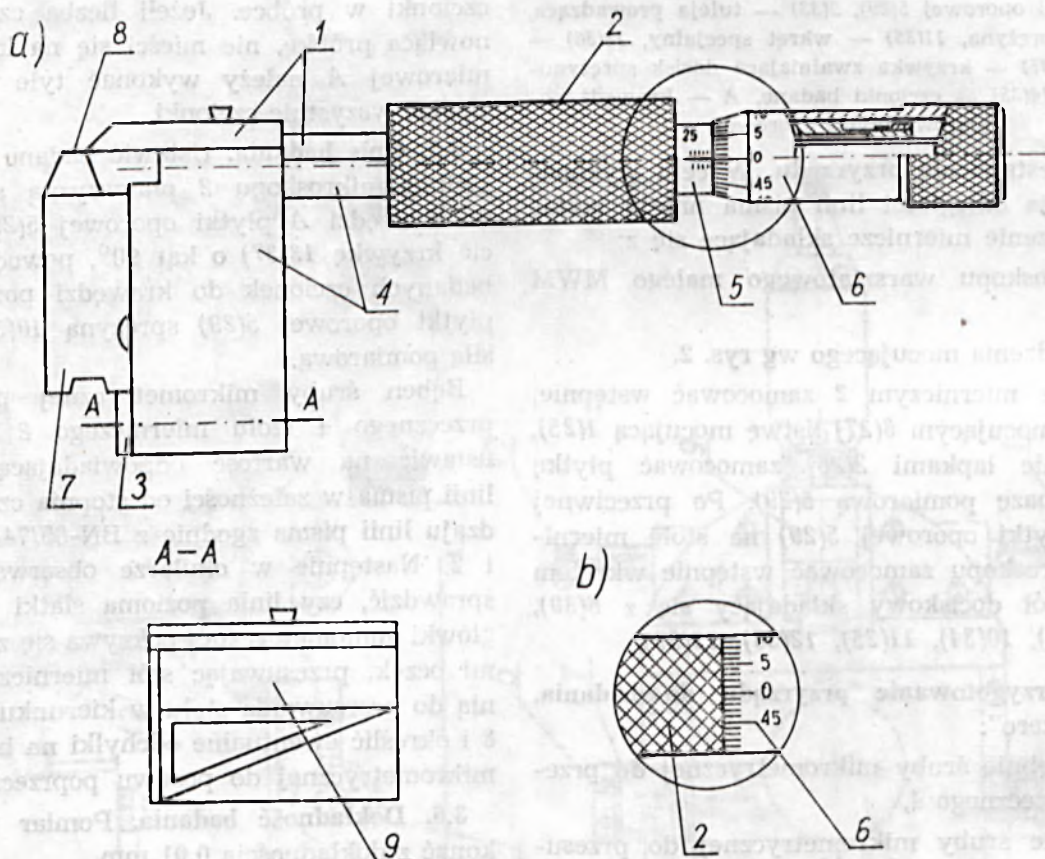
4.2.1. Opis przyrządu. Na rys. 3 podano przykładowo rozwiązanie konstrukcyjne liniomierza do oznaczenia równości linii pisma.

Rozróżnia się dwa typy liniomierzy:

a) typ I z nasadką mierniczą i bębniem mierniczym z działką elementarną o wartości 0,01 mm, o zakresie mierniczym $0 \div 20$ mm,

b) typ II bez tulei z nakrętką mierniczą, z linią odniesienia na uchwycie i bębniem mierniczym, z działką elementarną o wartości 0,01 mm i zakresem skali mierniczej na bębnie liniomierza $0 \div 0,5$ mm, o zakresie mierniczym $0 \div 20$ mm.

Wymagania ogólne, wrzeciono, bęben, podziałka tulei, podziałka bębna, oznaczenia liczbowe podziałek tulei i bębna, szerokość kresków podziałek, granice dopuszczalnych błędów płaskości powierzchni mierniczych, granice dopuszczalnych błędów równoległości powierzchni mierniczych, radełkowanie, materiał, obróbka cieplna, uod-

BN-74/7442-05-3

Rys. 3. Liniomierz: a) typ I, b) typ II

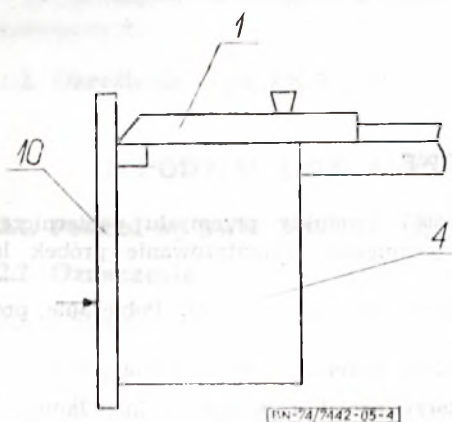
1 — wrzeciono ze śrubą mikrometryczną, 2 — uchwyt, 3 — krawędź oporowa, 4 — korpus, 5 — tuleja z nakrętką mikrometryczną, 6 — bęben, 7 — czcionka, 8 — oczko czcionki, 9 — powierzchnia zewnętrzna korpusu.

pornienie na ścieranie i korozję, odmagnesowanie, konserwacja i opakowanie — wg PN-72/M-53200.

4.2.2. Wyposażenie przyrządu. Wzorce linii pisma o wymiarach mierniczych zgodnych z BN-65/7442-04, wykonane wg PN-72/M-53101.

4.2.3. Sprawdzenie przyrządu. Przed każdym pomiarem należy sprawdzić punkt zerowy i równoległość położenia wrzeciona w liniomierzu.

Punkt zerowy sprawdzić przez ułożenie płytki na powierzchni zewnętrznej korpusu tak, aby wystawała poza wrzeciono. Następnie pokręcić bębniem tak, aby wrzeciono oparło się o przyciśniętą płytkę, jak na rys. 4, i nie spowodowało jej podniesienia się. Działka powinna wskazywać punkt zerowy.

Rys. 4

1 — wrzeciono ze śrubą mikrometryczną, 4 — korpus, 10 — płytkę.

Równoległość położenia wrzeciona sprawdzić w stosunku do jednakowych dwóch wzorców linii pisma wg 4.2.2, ustawionych na powierzchni zewnętrznej korpusu równoległe do krawędzi oporowej i wrzeciona jak na rys. 5.

4.2.4. Przygotowanie przyrządu do badań. Ustawić liniomierz na wymiar większy o około 2 mm od żądanej wielkości linii pisma wg BN-65/7442-04 w oparciu o działkę nakrętki i tulei

liniomierza typ I lub o wzorze linii pisma przy liniomierzu typu II.

4.3. Warunki pomiaru. Pomiar należy wykonywać w temperaturze 293 ± 2 K ($20 \pm 2^\circ\text{C}$).

4.4. Liczba badań. Należy zbadać wszystkie czcionki w próbce. Jeżeli liczba czcionek, stanowiących próbkę, nie mieści się w liniomierzu, należy wykonać tyle badań, aby zbadać wszystkie czcionki.

4.5. Opis badania. Ustawić badane czcionki płaszczyzną sygnaturową do powierzchni zewnętrznej korpusu sprawdzonego wg 4.2.3 liniomierza między dwa jednakowe, o danym stopniu pisma, wzorce linii pisma.

Dosunąć czcionki i wzorce do krawędzi oporowej 3 i wrzeciona 1 ustawionego wg 4.2.4, pokręcić bębniem 6 tak, aby wrzeciono zaczęło się cofać. Ustawić krawędź mierniczą wrzeciona na równi z linią pisma wzorców.

W przypadku liter mających zaokrąglenia, np. litery: o, p, prawidłowość linii pisma określa się w stosunku do liter bez zaokrąglenia przez sprawdzenie równomiernego przekroczenia linii pisma i linii wyznaczonej przez górną granicę rysunku liter podrzędnych bez ich górnych wydłużeń lub przez porównanie z wzorcem tej litery.

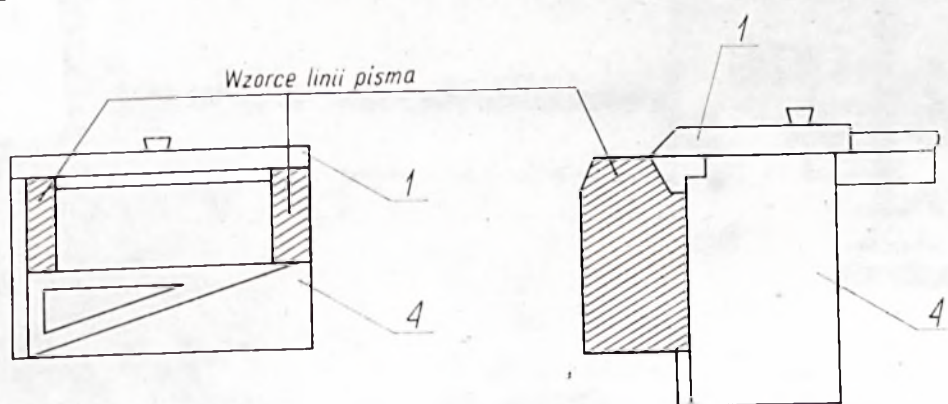
W przypadku litery j ustawienie jej oczka sprawdza się w stosunku do górnej granicy liter podrzędnych bez ich wydłużeń górnych.

Czcionki z inną linią pisma należy wyłączyć z badań i dodatkowo pobrać z partii czcionki o rysunku oczka czcionki wyłączonej dla wykonania dodatkowych badań.

4.6. Dokładność badania. Pomiar należy wykonać z dokładnością wynikającą z oceny wzorkowej.

4.7. Wynik. Partię czcionek ze względu na linię pisma należy uznać za dobrą, jeżeli:

- w wyniku pomiaru nie zostaną wykryte czcionki z nierówną linią pisma,
- w wyniku dodatkowego badania czcionek o tym samym rysunku oczka zostanie stwierdzo-

Rys. 5

1 — wrzeciono ze śrubą mikrometryczną, 4 — korpus.

na nierówność linii pisma, a liczba sztuk niedobrych w próbce nie przekroczy dopuszczalnej liczby sztuk podanej w tab. 2.

Tabela 2

Liczność sztuk w próbce	Dopuszczalna liczba sztuk niedobrych w próbce
5	1
15	2
25	3
40	5
60	8
100	10

Partię czcionek ze względu na linię pisma należy uznać za niedobłą, jeżeli nie spełnia warunków podanych w a) i b).

5. POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE

Do dnia 31 grudnia 1976 dopuszcza się badanie równości linii pisma czcionek przyrządem wg rozdz. 4 niniejszej normy w zakładach produkujących czcionki, a od 1 stycznia 1977 roku w zakładach poligraficznych, jako badanie orientacyjne.

KONIEC

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Poligraficznego.

2. Istotne zmiany w stosunku do BN-65/7442-05

- a) wprowadzono nową metodę badania linii pisma,
- b) zaktualizowano układ normy zgodnie z PN-73/N-02002.

3. Normy związane

PN-72/M-53101 Warsztatowe środki miernicze. Płytki wzorcowe

PN-72/M-53200 Narzędzia pomiarowe. Przyrządy mikrometryczne. Wymagania

PN-61/P-50067 Produkty przemysłu papierniczego. Badania techniczne. Klimatyzowanie próbek laboratoryjnych

BN-65/7442-03 Materiał zecerski. Pobieranie próbek do badań

BN-65/7442-04 Materiał zecerski. Linia pisma

4. Autorzy projektu normy — inż. Janusz Byliński i Jerzy Kucbajski — Odlewnia Czcionek w Warszawie, Jerzy Krukowski — Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Poligraficznego.

5. Terminologia stosowana w normie — wg BN-71/7401-04.

BG PW
BN. 004811

40000000343166